

* Альтерглобализм та його форми

Сливец А.Д.

Фролов С. (Отчество не помню поставь букву)

* Поняття антиглобалізму та альтерглобалізму в сучасній глобалізації

- * Антиглобалізм є концептуальною позицією, яка є одночасно двозначним і оскаржується в своєму значенні, але найчастіше використовується для позначення політичної позиції антиглобалістського руху, і, зокрема, протиставлення складових груп до сучасної неоліберальної економічної глобалізації. Проте, концепція антиглобалістів є настільки ж широким, як поняття глобалізації саме по собі і, отже, підкоряється тим же масштабність.
- * Антиглобалізм - соціально-політичний рух, який виник наприкінці ХХ ст. і виступає за глобалізацію «знизу» в інтересах громадян. Прибічники антиглобалізму, як правило, не використовують цю назву для самоідентифікації, тому що рух вважає за необхідне не протистояти процесам інтеграції, а змінити пануючу на теперішньому етапі ліберальну капіталістичну форму глобалізації. Основною метою руху є розвиток процесів інтеграції економік, народів і культур на основах демократії, соціальної справедливості, поваги до самостійності та самобутності національно-культурних утворень.
- * Антиглобалізм об'єднує представників різних соціальних прошарків і груп - від безробітних до представників вищого класу. Спочатку антиглобалізм проявлявся як соціальний рух під час проведення зустрічей міжнародних організацій. Особливо яскраво почав проявлятися з 1999 року. Стихийно утворений рух без загального керівного органу є новою всесвітньою формою суспільної організації. Представляє собою широкий спектр коаліцій різних громадських рухів, а також політичних організацій лівої орієнтації. Включає профсоюзи, жіночі, молодіжні, екологічні, пацифістські та інші неурядові організації й політичні партії (традиційно - комуністи, троцькісти та ін.). Підтримує неформальні зв'язки через Інтернет. Рух провів цілу низку заходів всесвітнього масштабу. Найвагомими були демонстрації протесту й альтернативні соціальні зустрічі, організовані під час різного роду нарад та зустрічей міжнародних інститутів (СОТ, МВФ, СБ) у Сіетлі, Вашингтоні, Квебеці, Празі, Брюсселі, Генуї тощо. Позитивна програма антиглобалізму обговорювалась на Всесвітніх соціальних форумах в Порту-Алегрі (2001 і 2002).
- * Учасники руху вважають, що запропонований світові “згори” теперішній шлях розвитку має тупиковий характер, різко збільшує зло та несправедливість у сучасному світі... і через те вони пропонують свій альтернативний, набагато більш гуманний шлях розвитку. Цей більш соціально справедливий, більш прогресивний у технічному і економічному відношеннях, але перш за все в людському вимірі світ пропонується створити шляхом діалогу, спільного пошуку, шляхом теоретичних досліджень і практичної діяльності всіх країн світу. Теоретичні постулати альтернативного руху перебувають на стадії становлення та зміни. В їхньому розробленні беруть участь лауреати Нобелівської премії, а також відомі вчені такі, як І.Уоллерстайн, С.Амін та інші.

- * Ідейним родоначальником руху прийнято вважати американського економіста, лауреата Нобелівської премії Джеймса Тобіна, який запропонував стягувати хоча б символічний податок на фінансові спекуляції і спрямовувати отримані кошти на соціальні потреби. При ставці податку в 0,1 відсотка утворюється сума в сотні мільярдів доларів. Джеймс Тобін, американський економіст, лауреат Нобелівської премії, ще в 1972 році запропонував оподаткування всіх фінансових операцій на рівні 0,1 відсотка, що може принести 166 млрд доларів на рік, не кажучи вже стримував валютні спекуляції - роблячи це в значній мірі нерентабельним. Крива податку Тобіна в його потенціал, щоб привести до появи нових демократичних політичних сузір'їв. Термін "альтерглобалізм" був висунутий самими представниками вищеописаного руху для протиставлення нав'язаному офіційними ЗМІ терміну "антиглобалізм". Префікс "анти" вказує на повне заперечення глобалізації, що суперечить змісту, методам діяльності та складу учасників глобального руху - противників існуючої моделі глобалізації, які є прихильниками нової ціннісної парадигми, яка істотно відрізняється від пануючої неоліберальної наданням переваги захисту навколишнього середовища перед економічним ростом, співробітництву перед конкуренцією, підтримкою заощадження ресурсів для майбутніх поколінь, зменшенню технологічних ризиків, ширшій участі громадян у прийнятті важливих рішень тощо. Зростання прихильників цієї системи цінностей створило ґрунт для формування альтернативного стилю життя, альтернативної моделі соціальних відносин та вплинуло на підйом нового протестного руху.
- * Альтерглобалісти віддають перевагу цьому терміну, наголошуючи, що вони взагалі підтримують глобалізацію, але виступають проти тих її форм, які їх не влаштовують. Термін "антиглобалізм" визначає більш широке коло противників сучасної глобалізації і акцентує увагу на її неоліберальному характері.
- * Альтерглобалізм - всесвітній рух, який ставить за мету змінити основні параметри глобалізації. Являючись спочатку частиною антиглобального руху, альтерглобалізм виокремлюється із загальнопротестного відношення до глобалізації, тобто антиглобалізму. Вперше ідеї альтерглобалізму було розповсюджено у 2001-2002 рр. на соціальних форумах в Порту-Алегрі та у Флоренції. Альтерглобалізм не просто критикує глобалізацію за її негативні наслідки для людства, але й пропонує іншу стратегію глобалізації, котра мала б гуманістичний зміст, провадилася б в інтересах широкого кола учасників й вела б до формування глобального громадянського суспільства. Альтерглобалізм об'єднує сили, які не приймають ідеологію, форми й наслідки глобалізації, але визнають її об'єктивний характер і висловлюють сподівання на можливість глобалізації з «людським обличчям»

* Альтерглобалізм термін утворюються в першу чергу з недавнього, в основному французький, критика антиглобалістів. Такі групи, як Асоціація з питань оподаткування фінансових операцій для допомоги громадян (АТТАК), заснований у Франції, вважають за краще альтерглобалізм антиглобалістським, тому що вони хочуть, щоб диференціювати себе від негативної спрощеним опозиції мається на увазі в антиглобалізму. Альтерглобалізм є більш позитивним в його концепції, як вона підтримує певні форми більшою взаємозв'язку (глобалізація в цілому), але вимагає, щоб цінності демократії, економічної справедливості, захисту навколишнього середовища і прав людини ставити перед чисто економічних проблем. У цьому сенсі, прихильники акції альтерглобалізм багато аспектів критики ширшому антиглобалістського руху в неоліберальній економічної глобалізації. Він стверджує, що більшість наднаціональні інститути (наприклад, Світової організації торгівлі, Міжнародного валютного фонду і Світового банку) до теперішнього часу працював на користь першого світу економічних інтересів. В Енциклопедії глобалізації наведено один термін "antiglobalization movement" і зазначено, що його використовують переважно ті, хто не бере участі в цьому русі, щоб позначити широку мережу тих груп громадян у всьому світі, які виступають проти діючих правил та інституцій, що керують економічною глобалізацією: "Антиглобалізація рух" є етикетка використовується в основному для опису неучасників велику мережу груп громадян по всьому світу, що протиставляє існуючі правила і інститути, які Steer економічної глобалізації. Термін «антиглобальний рух» виник після масових виступів у Сіетлі, проте він заперечується самими активістами, які стверджують, що налаштовані не на боротьбу проти глобалізації взагалі, але проти "ліберальної глобалізації" чи "глобалізації корпорацій" (corporate globalization). Деякі активісти вважають себе прибічниками іншої глобалізації, тобто учасниками альтерглобалістського руху. Альтерглобалістські настрої слід відрізняти від «глобалофобії» як критичного сприйняття глобалізації як такої.

- * Антиглобальний рух є мережевою соціальною організацією, яка має такі риси:
- * - неієрархічність, децентралізація, переважно горизонтальна і/або функціональна кооперація учасників;
- * - гнучкість, швидка зміна форм і конфігурацій;
- * - легкість і швидкість створення і розпаду структур, їх абсолютна відкритість для входу і виходу;
- * - загальнодоступність мережевих ресурсів (у першу чергу інформаційних);
- * - рівні права учасників мережі, незалежно від їх ролі, масштабу, ресурсного потенціалу;
- * - антиринкове спрямування;
- * - унікальність конструктивних властивостей мереж.
- * Антиглобальний рух керується сукупністю правил, принциповими з яких є:
- * - інтернаціоналізм руху;
- * - інтеркласовість і інтерідеологічність;
- * - антигегемоністський характер
- * Рух антиглобалістів, або рух проти глобалізації, є громадський рух критично глобалізації корпоративного капіталізму. Рух також зазвичай називають глобальним рухом правосуддя, аль- руху глобалізації, антиглобалістського руху, руху проти корпоративної глобалізації, або рух проти неоліберальної глобалізації. Антиглобальний рух є загальною назвою суспільних організацій, рухів та ініціативних груп, які перебувають у непримиренному конфлікті з наслідками глобальних трансформацій. Сама назва «антиглобальний рух» не є загальноновизнаною. Часто також використовують назви: «альтерглобальний рух» (рух за альтернативну глобалізацію) «рух за глобальну справедливість» «рух

* Відомий український економіст-міжнародник Т.В. Кальченко вважає альтерглобалізм «оберненою стороною» процесу глобалізації, новим типом базової демократії, метою якої є презентація і втілення нових принципів функціонування світової системи, які ґрунтуються на засадах соціального партнерства, соціального захисту та на інституті соціальної держави й реальних демократичних цінностях. Характерними виразниками ідеології альтерглобалізму є різноманітні антиглобальні рухи і організації. Академік О.Т. Богомолів зазначає, що те, що одержало клеймо «антиглобалізм» в дійсності є зовсім не запереченням об'єктивного процесу світового розвитку, а протестом проти його сучасних форм, які склалися під впливом інтересів провідних індустріальних держав, насамперед США, і не враховують необхідною мірою проблем решти світу. В літературі стверджується і така думка, що «антиглобальний рух - достатньо широкий і неоднорідний, еkleктичний за складом міжнародний суспільний рух, об'єднаний неприйняттям або самого процесу глобалізації, або його форм, негативних наслідків і ризиків для населення світу». Антиглобалізація і тенденції alterglobalization мислення є новою формою політики і ідеології і повинна бути розглянута з багатовимірних точок зору. Філософськи, анти- і альтерглобалізм демонструє глибокі суперечності і конфлікти глобалізації; з політичної точки зору це радикальне політичне рух, щоб виступити проти капіталізму; економічно, вона показує негативні наслідки глобальної експансії транснаціональних корпорацій (ТНК); технологічно, це дивний результат сучасної науки і техніки; в культурному відношенні, це є проявом деконструюючого пануючого дискурсу Заходу; соціальному плані, це заміник спосіб спробувати вирішити глобальні проблеми; і на міжнародному рівні, антиглобалізація є способом протистояння американської гегемонії. Здається, що глобалізація може дуже добре бути позитивним моментом для світової спільноти в основному, але не без деяких змін в тому, як вона ведеться і зараз

* Можна констатувати, що досить часто у науковій літературі терміни “антиглобалізм” та “альтерглобалізм” вживаються синонімічно. При цьому зазначається, що прибічники обох рухів виступають проти актуальної форми розвитку глобалізації - капіталістичної неоліберальної глобалізації.

* Історія становлення і розвитку антиглобального руху

- * Коротка історія руху альтерглобалізм можна умовно розділити на чотири періоди. Перший з них, в середині 1990-х років, відображає поширення місцевих і національних протестів проти неоліберальної політики, в кожному регіоні світу. Активісти інтелектуали з Північної і Південної зіграли фундаментальну роль на даному етапі; вони звернули увагу громадськості на шкоду, заподіяну неоліберальної політики, розроблені аргументи проти Вашингтонського консенсусу, і збільшення числа міжнародних зустрічей. Вони створили мережі, які зіграли фундаментальну роль у руху, таких як АТТАК, Global Trade Watch, Транснаціонального інституту, Центр з глобальних проблем Півдня, і Jubilee South.
- * 2001-2005: соціальні форуми стати серцем Руху. Ці актори все зібралися на першому Всесвітньому соціальному форумі в Порту-Алегрі (Бразилія) в січні 2001 року, відзначаючи початок нового етапу. Протягом наступних п'яти років, сотні соціальних форумів на місцевому, національному, континентальному та глобальному рівнях були організовані. На відміну від зустрічних зустрічей на вищому рівні з їх акцентом на центральній опозиції до однієї конкретної міжнародної організації, ці соціальні форуми спрямовані до заохочення обмінів між активістами з різних частин світу про альтернатив, які вони реалізують. Перший Європейський соціальний форум у Флоренції (2002: об'єднання 50000 чоловік) і Всесвітній соціальний форум в Мумбаї (2004: 120000 чоловік) і Порту-Алегрі (2005: 170,000 людина) є одними з найбільших історій успіху альтернативної глобалізації.
- * 2006-2010: Нова географія. Після 2005 року глядачі і результати більшості нарад альтерглобалізм значно зменшилися. Незважаючи на те, що вони продемонстрували здатність руху до розширення географічно і включити Африку, "поліцентричності" Всесвітній соціальний форум 2006 року (що відбулася в Бамако, Каракасі та Карачі) і форум 2009 (Найробі) і 2011 (Дакар) були невтішними. Був значно знизився рівень кількості учасників (від 15000 до 50000 для кожного), і включення громадських організацій часто зустрічалися більше ускладнень.
- * Як це не парадоксально, рух альтерглобалізм, здавалося, стикаються з труднощами, в той самий час, коли неоліберальна ідеологія була частіше ставиться під сумнів. Проте, протягом цього часу рух було успішним, принаймні, трьома способами: географічне розширення в регіонах, які вважаються символічним або стратегічним (Африка, Сполучені Штати, і арабський світ), конвергенція з питань охорони навколишнього середовища, і делегітимації Вашингтонського консенсусу.

- * Економічна та фінансова криза, яка почалася в 2007 році втратила свою легітимність неоліберальної ідеології. Серія переговорів щодо лібералізації торгівлі в рамках СОТ були невдачі: Сіетл (1999), Канкун (2003), Гонконг (2005) і Женева (2008). Уряди країн Латинської Америки похований пропонуванні зони вільної торгівлі Північної та Південної Америки під час континентальної саміту 2005 року, а також створити "Банк Півдня", щоб замінити Світового банку в регіоні. Перші засідання G20 в 2008 році цільових податкових притулків, і навіть Ніколя Саркозі заявив, що "ідеологія ринкової диктатури і безсилля урядів помер з фінансовою кризою». Альтерглобалізм перспективи, здавалося, підтверджується кризою, і їх дискурс був новий резонанс. Тим не менше, кілька років потому, податкові притулки і раніше активні, бюджет МВФ втричі, а з 2010 року, бонуси трейдерів встановили нові рекорди. Повернення держави для збереження банківського сектора супроводжувався політики жорсткої економії. Хоча ідеологічно дискредитований, неоліберальна "зомбі" продовжує вести економічну політику, при цьому не нагадувати *alternativists*, що, незалежно від того, наскільки глибоко криза, це само по собі не створюють соціальних змін. Така зміна залежить від здібностей соціальних суб'єктів, щоб надати йому сенс, щоб підняти питання, представлені історичної ситуації, а також висунути альтернативні політичні погляди і економічні логіки. Актори в Чергування руху глобалізації не були до цього, поки нове покоління активістів не з'явилися, щоб отримати дебати на перших сторінках фінансової преси.
- * Починаючи з 2011 року: Нове покоління. У період з 2005 по 2010 рік регіон з найбільшою кількістю міжнародних соціальних форумах був арабський світ. У 2011 році глобальна хвиля рухів вийшли з цього регіону, засуджуючи політику жорсткої економії і нагадує нам, що це не було ексцесів держави загального добробуту, але ті, фінансів, що викликало кризу. Демонстрації проти жорсткої економії зростає в Європі, але, хоча руху були узгоджені на континентальному або глобальному рівні протягом десятиліття, демонстрації проти жорсткої економії продовжують робити, але вони залишаються в основному організовані на національному рівні.
- * 2013 Всесвітній соціальний Форма зібрав близько 30.000 активістів в Тунісі, 26 березня-30. Хоча число учасників було набагато менше записів, встановлених останніх форумах, що проводяться в Бразилії (170000 чоловік в 2005 році і 130 000 на 2009 році), залучаючи десятки тисяч туніських і міжнародних активістів показує, що WSFS залишаються привабливими події в різних регіонах світу. 2013 Форум спрямований на заохочення обмінів між прогресивними громадян з усіх континентів і прогресивних активістів, які беруть участь в арабської весни.

- * Підйом протестного руху проти неоліберальної глобалізації є одним з яскравих проявів соціальної активності в останні два десятиріччя.
- * Перехід до неолібералізму як стратегії економічного розвитку, здійснений урядами провідних країн Заходу, і перш за все Великобританії і США, з метою подолання економічного спаду та підвищення конкурентоспроможності національних економік на початку 70-х років, відзначився низкою політичних та економічних реформ, котрі передбачали дерегуляцію соціальної сфери, приватизацію державної власності й скорочення витрат на соціальну сферу. Неоліберальна парадигма стала визначальною також у системі міжнародних економічних відносин. Паралельно здійснювалося посилення регулюючої ролі глобальних інститутів - МВФ, Світового банку і Світової організації торгівлі (СОТ) [5, с. 7]. Значну увагу неоліберали приділяли глобалізації, становленню єдиного економічного, інформаційного, культурного і соціального простору, а також поширенню західних демократичних цінностей у всіх країнах світу та поглибленому впровадженню їх у соціальні структури і суспільне життя. У явищі глобалізації неоліберали бачать наочне підтвердження правоти своєї парадигми, стверджуючої необхідність створення наднаціональних структур - аж до світового уряду (світового управління).
- * Глобалізація та ерозія національного суверенітету, у тому числі й у вирішенні національних економічних проблем, посилили увагу суспільства до зростання глобальної могутності міжнародних інститутів і впливу ТНК при відсутності прозорості та звітності в їхній діяльності. Зміцнення неоліберального фундаменталізму у світовій економіці та запевнення його прибічників щодо відсутності альтернативи неоліберальній глобалізації стимулювали на початку 90-х років дискусії з питань можливості утворення умов для більш соціально, економічно і екологічно справедливої глобалізації.
- * У дискусіях, що відбулись у багатьох країнах світу, противники глобалізації поступово формулювали спільні позиції з основних проблем сучасного етапу розвитку світової економіки. Сформувалось загальне уявлення про відповідальність міжнародних фінансових і економічних організацій за політичні конфлікти та економічні провали як в окремих країнах, так і в цілих регіонах світу. У суспільній свідомості затверджувалось уявлення про те, що в основі всіх тих проблем, які мала світова економіка и окремі країни протягом 80-90-х років, - неолібералізм та діяльність міжнародних організацій

- * Економічні наслідки неоліберальної глобалізації об'єднали в опозицію до неї найрізноманітніші сили.
- * Неоліберальні реформи стимулювали активність різних соціальних сил у країнах Півночі. Робочий рух в індустріальних державах протягом 80-90-х років виступав проти приватизації, наступу на права робітників, спаду виробництва, структурних перетворень у промисловості й переведення робочих місць до країн, що розвиваються. Екологи виступали проти СОТ, торгові правила та регулююча діяльність якої негативно впливала на ефективність національного законодавства та заходи в галузі охорони довкілля.
- * У Північній Америці в ці роки проводилися масові кампанії проти створення на континенті зони вільної торгівлі. Так, у 1988 р. канадські активісти та націоналісти активно протестували проти лібералізації торгового режиму між США та Канадою, вважаючи, що це спричинить скорочення робочих місць, соціальних програм і призведе до втрати культурної ідентичності. Підписання угоди про створення Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА) викликало протести в усіх країнах континенту. Проти угоди виступали як традиційні противники вільної торгівлі (профспілки, націоналісти, екологи), так і нові об'єднання, такі як "Союз захисту відповідальної торгівлі" (Alliance for Responsible Trade), "Громадянська кампанія проти вільної торгівлі" (Citizens Trade Campaign) в США, мексиканська мережа громадянських заходів проти вільної торгівлі (RAMALK).
- * У країнах Півдня 80-ті роки також були відзначені ростом протестних настроїв - проти економічних криз, спровокованих політикою структурної адаптації (structural adjustment), нав'язаної МВФ, проти зростаючої нерівності між країнами Півдня та Півночі та величезних боргів, які мають країни, що розвиваються. Провали економічних реформ, здійснених згідно з неоліберальними рецептами Світового банку та МВФ, призвели до радикалізації громадянського суспільства і політичних партій у країнах Латинської Америки. Фінансові кризи в Південно-Східній Азії в 1997 р. стимулювали антиглобалістські настрої. Більшість організацій громадянського суспільства країн, що розвиваються почали активно співпрацювати між собою та розвивати міжнародні контракти з організаціями країн Півночі. Зокрема, в ході переговорів щодо створення зони вільної торгівлі в Латинській Америці паралельно із переговорами міністрів торгівлі і головами урядів в Чилі, Бразилії, Коста-Риці організовували "народні саміти". Такі саміти були організовані активістами країн - учасниць форумів Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) під час зустрічі голів держав та урядів країн АТЕС у Ванкувері та Манілі

- * Незадоволення наслідками впровадження у життя неоліберальної моделі глобалізації кристалізувалося у транснаціональний рух протесту, який і одержав назву антиглобалістського або альтерглобалістського. Перші масові виступи проти неоліберальної глобалізації і міжнародних інститутів відбулися у 1997 р. в Парижі проти прийняття Міжнародної угоди з інвестицій, що були організовані рухами і організаціями, які виступають за «глобальне громадянське суспільство»; наприкінці 1999 р. в Сіетлі проти розширення сфер діяльності СОТ. Ці акції протесту стали демонстрацією здатності соціальних рухів ефективно протистояти єдиним фронтом викликам неоліберальної глобалізації, що нав'язувала країнам та цілим континентам несправедливі правила міжнародної торгівлі, порушуючи права людини і права працівника, негативно впливаючи на навколишнє середовище.
- * Сіетл став новим етапом в історії соціальних рухів, оскільки об'єднав активістів з різних країн світу, надавши транснаціонального характеру колективним заходам і протесту. 30 листопада 1999 зустріч СОТ в Сіетлі зібралося понад 40 000 протестів, більше 600 були заарештовані ("Битва в Сіетлі"). Результатом критичної оцінки неоліберальної глобалізації та її наслідків стало визнання більшістю учасників соціальних рухів того факту, що вона спричинила виникнення всіх проблем, проти яких вони борються: чи то деградація довкілля, переведення робочих місць у країни з більш низькою заробітною платою, порушення прав людини на напівлегальних підприємствах у країнах, що розвиваються, зростання бідності та нерівності в світі, борги, які ставлять на межу катастрофи численні країни, що розвиваються, тощо [5, с. 5-9].
- * У відповідь на матеріалізацію світу альтерглобалізмом висувуються широкі гуманні, соціальні, культурні, екологічні гасла - скасування боргів країнам, що розвиваються, встановлення демократичного контролю над фінансовими ринками та їх інститутами, надання права на працю і гідну заробітну плату, вимоги до екологізації виробництва, рівноправ'я між статями, заборона на примусову та дитячу працю, захист прав етнічних меншин і багато інших.
- * Цілком закономірним з цього приводу є заклик Європейського соціального форуму (ЄСФ) до суспільних рухів цього континенту щодо необхідності боротьби:
  - * – проти неолібералізму;
  - * – проти війни;
  - * – проти расизму;
  - * – проти сексизму і гомофобії;
  - * – за права та «іншу Європу».
- * Демократичні вимоги антиглобалістів спрямовані на збереження та зміцнення громадського контролю над проблемою вирішення долі людей в країні, регіоні, суспільстві, світі. Саме тому ключовими пунктами їхньої програми є соціальні питання [6, с. 184].
- * У цілому можна зазначити, що альтерглобалізм народився разом з тими негативними наслідками, особливостями, суперечностями і парадоксами, які прийшли у світ разом з глобалізацією на засадах неолібералізму.